

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційне дослідження Романюк Ганни Олегівни «Інституційна незалежність Національного банку України в процесі європейської інтеграції: конституційно-правовий аспект», подане на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

Ознайомлення з матеріалами дисертаційного дослідження Ганни Романюк дає підстави стверджувати, що авторкою здійснено комплексне та самостійне наукове дослідження актуальної проблематики конституційного права, присвячене з'ясуванню особливостей забезпечення інституційної незалежності Національного банку України (далі - НБУ) в умовах реалізації стратегічного курсу держави на членство в Європейському Союзі (далі ЄС). Дисертація характеризується логічною структурою, цілісністю авторської концепції, належним рівнем теоретичного узагальнення та практичною спрямованістю сформульованих висновків і пропозицій.

Актуальність обраної теми дисертаційного дослідження. Питання забезпечення інституційної незалежності НБУ сьогодні набуває особливого значення у зв'язку з проведенням системних реформ, необхідністю забезпечення фінансової стабільності держави в умовах воєнного стану, післявоєнного відновлення та виконання Україною міжнародних зобов'язань у процесі європейської інтеграції. Конституційно закріплений курс України на набуття повноправного членства в ЄС обумовлює необхідність гармонізації національного законодавства із правом ЄС, зокрема щодо функціонування незалежного центрального банку як одного із ключових елементів демократичної правової держави.

Право ЄС та стандарти Європейської системи центральних банків виходять із необхідності забезпечення високого рівня інституційної, функціональної, персональної та фінансової незалежності національних центральних банків. Саме незалежність центрального банку розглядається як одна з фундаментальних передумов забезпечення стабільності національної валюти, ефективності монетарної політики, довіри міжнародних фінансових інституцій та функціонування ринкової економіки.

Особливої актуальності зазначена проблематика набуває в сучасних умовах, коли НБУ виконує значно ширший комплекс завдань, ніж це традиційно властиво центральним банкам. Крім реалізації грошово-кредитної політики, НБУ забезпечує стабільність банківської системи, здійснює регулювання небанківського фінансового сектору, валютне регулювання, банківський нагляд та бере активну участь у забезпеченні фінансової безпеки держави. За таких умов питання належного нормативного забезпечення його незалежності набуває не лише теоретичного, а й безпосереднього практичного значення.

Попри наявність значної кількості наукових праць, присвячених правовому статусу НБУ, окремим аспектам його діяльності або проблемам європейської інтеграції, комплексні конституційно-правові дослідження інституційної незалежності НБУ саме в контексті адаптації українського законодавства до стандартів ЄС залишаються недостатньо розробленими. У вітчизняній юридичній науці відсутнє цілісне бачення механізму забезпечення інституційної незалежності центрального банку, співвідношення незалежності, підзвітності та

парламентського контролю, а також напрямів удосконалення відповідних конституційно-правових гарантій.

Саме тому обрана дисертанткою тема є своєчасною, актуальною та відповідає сучасним потребам розвитку науки конституційного права, удосконалення механізму функціонування органів публічної влади та реалізації європейського інтеграційного курсу України.

Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачкою методологією наукової діяльності. Оцінюючи зміст дисертаційного дослідження, слід зазначити, що Ганні Романюк вдалося повною мірою реалізувати поставлену мету дослідження та виконати визначені наукові завдання. Авторкою здійснено комплексний аналіз теоретичних засад інституційної незалежності центральних банків, розкрито особливості конституційно-правового статусу НБУ, досліджено сучасні механізми забезпечення його незалежності, а також сформульовано пропозиції щодо вдосконалення законодавства з урахуванням права ЄС та практики Європейського центрального банку.

Структура дисертації є логічною та послідовною. Виклад матеріалу здійснюється від загальнотеоретичних положень до аналізу практичних механізмів забезпечення незалежності НБУ та перспектив їх удосконалення в умовах європейської інтеграції. Такий підхід забезпечив внутрішню узгодженість роботи та дозволив сформувати цілісну авторську концепцію досліджуваної проблематики.

Позитивно слід оцінити методологічний інструментарій дослідження. Для досягнення поставленої мети авторкою використано комплекс загальнонаукових і спеціально-юридичних методів, серед яких системний, діалектичний, структурно-функціональний, формально-юридичний, порівняльно-правовий, герменевтичний, а також метод правового моделювання. Їх застосування є обґрунтованим і повністю відповідає предмету та об'єкту дослідження. Використана методологія дала можливість комплексно дослідити правову природу інституційної незалежності НБУ, визначити сучасні тенденції її розвитку та сформулювати пропозиції щодо вдосконалення конституційно-правового регулювання.

Важливою перевагою дисертації є активне використання порівняльно-правового методу, що дозволило авторці співставити українську модель правового регулювання із європейськими стандартами функціонування центральних банків держав-членів ЄС та визначити напрями подальшої гармонізації національного законодавства України із правом ЄС.

Загалом дисертаційне дослідження свідчить про належний рівень підготовки здобувачки, її здатність самостійно проводити комплексні наукові дослідження, критично аналізувати існуючі доктринальні підходи та формулювати власні науково обґрунтовані висновки, що повністю відповідає вимогам, які ставляться до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження безпосередньо впливає з актуальності обраної тематики та комплексного характеру проведеного дослідження. Представлена робота є одним із перших у сучасній українській конституційно-правовій науці комплексних досліджень, присвячених інституційній незалежності НБУ саме крізь призму європейської інтеграції та гармонізації національного законодавства до стандартів ЄС.

Науковий інтерес становить запропонований авторкою підхід до розуміння інституційної незалежності НБУ як комплексної конституційно-правової категорії, що поєднує організаційну, функціональну та фінансову автономію, інституційну спроможність, а також систему правових гарантій захисту від політичного й адміністративного впливу. Такий підхід дозволяє розширити традиційне розуміння незалежності центрального банку та розглядати її як необхідну умову ефективного функціонування всієї фінансової системи держави.

Заслужують на позитивну оцінку висновки щодо необхідності поєднання інституційної незалежності НБУ з ефективними механізмами підзвітності, відкритості та парламентського контролю. Авторка переконливо доводить, що незалежність центрального банку не може бути абсолютною та повинна реалізовуватися відповідно до принципів верховенства права, демократичного врядування та конституційної відповідальності.

Практичну цінність мають запропоновані зміни до Конституції України та спеціального законодавства, спрямовані на вдосконалення правового статусу НБУ, зокрема щодо уточнення конституційних засад його діяльності та посилення гарантій незалежності, передбачених Законом України «Про Національний банк України». Запропоновані рекомендації характеризуються належним рівнем обґрунтованості та можуть бути використані у подальшій нормотворчій діяльності.

Водночас окремі положення дисертації отримали подальший розвиток. Насамперед це стосується дослідження співвідношення інституційної незалежності та інституційної спроможності НБУ, аналізу механізмів взаємодії центрального банку з органами державної влади, а також визначення впливу європейських стандартів на формування сучасної моделі конституційно-правового статусу НБУ.

Таким чином, отримані результати свідчать про самотійність проведеного дослідження, належний рівень його наукової новизни та вагомий внесок авторки у розвиток сучасної науки конституційного права.

Наукова обґрунтованість результатів та відповідність їх темі дисертації. Положення, висновки та рекомендації, сформульовані в дисертації, є належним чином аргументованими, логічно взаємопов'язаними та відповідають визначеним меті й завданням дослідження. Авторкою проведено ґрунтовний аналіз положень Конституції України, законодавства України, права ЄС, документів Європейської системи центральних банків, міжнародних стандартів функціонування центральних банків, а також сучасної вітчизняної й зарубіжної наукової літератури.

Позитивним є те, що дисертантка не обмежується описом існуючих наукових підходів, а критично їх аналізує, визначає переваги та недоліки окремих концепцій, формулюючи власне бачення проблематики. Це свідчить про достатній рівень наукової зрілості авторки та її здатність здійснювати самотійні наукові узагальнення.

Наукова обґрунтованість дослідження підтверджується також логічною структурою роботи. Кожний наступний розділ органічно продовжує попередній, що забезпечує послідовне розкриття предмета дослідження. Висновки до окремих розділів узгоджуються із загальними висновками дисертації та підтверджують досягнення поставленої мети.

Зміст дисертації повністю відповідає її назві, а сформульовані результати безпосередньо стосуються дослідження інституційної незалежності НБУ в умовах

європейської інтеграції. Це свідчить про високий рівень цілісності авторської концепції та завершеність проведеного дослідження.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій сформульованих у дисертації забезпечується належною джерельною базою, яка охоплює нормативно-правові акти України, міжнародні договори, право ЄС, практику Європейського центрального банку, наукові праці українських і зарубіжних учених, а також офіційні документи, що регулюють діяльність центральних банків.

Використання сучасної методології наукового дослідження, широкої нормативної бази та комплексного порівняльно-правового аналізу дозволило авторці сформулювати достатньо переконливі висновки, які мають як теоретичне, так і практичне значення.

Достовірність основних положень підтверджується також апробацією результатів дослідження науково-практичних конференціях, а також їх опублікуванням у фахових наукових виданнях, що відповідають встановленим вимогам.

Повнота викладу результатів дисертаційного дослідження в опублікованих працях. Основні результати дисертаційного дослідження достатньою мірою відображені у наукових публікаціях авторки. За темою дисертації опубліковано шість наукових статей, а також тридцять дві тези доповідей на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Зміст опублікованих праць охоплює основні положення дисертації, відображає результати проведеного дослідження та свідчить про достатній рівень апробації сформульованих наукових висновків. Аналіз публікацій підтверджує, що вони відповідають тематиці дисертації, не дублюють одна одну та послідовно розкривають окремі аспекти досліджуваної проблематики.

Таким чином, результати дисертаційного дослідження пройшли належну наукову апробацію, а їх оприлюднення відповідає вимогам, встановленим для дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Аналіз змісту дисертаційної роботи Ганни Романюк дає підстави стверджувати, що під час її підготовки авторкою дотримано принципів академічної доброчесності. Використання наукових положень, ідей, результатів досліджень та інших матеріалів супроводжується належними посиланнями на відповідні джерела, що відповідає вимогам академічної етики, законодавства України у сфері авторського права та загальновизнаним стандартам здійснення наукових досліджень.

Під час ознайомлення з дисертацією не виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації чи інших порушень принципів академічної доброчесності. Це свідчить про самостійний характер виконаного дослідження, належний рівень наукової культури здобувачки, коректність використання наукових джерел та достовірність отриманих результатів.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Загалом позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Ганни Романюк, слід зазначити, що окремі його положення мають дискусійний характер і можуть бути предметом подальшого наукового обговорення.

По – перше, у першому розділі авторка ґрунтовно досліджує теоретико-методологічні засади інституційної незалежності НБУ та аналізує європейські

стандарти функціонування центральних банків. Разом із тим запропоноване авторське визначення інституційної незалежності НБУ має надто комплексний характер, оскільки поряд із традиційними складовими незалежності (інституційною, функціональною, фінансовою та персональною) до його структури включено категорію інституційної спроможності. Такий підхід є цікавим і заслуговує на увагу, однак потребує додаткової аргументації щодо співвідношення цих категорій. Водночас у роботі не повною мірою розмежовано категорії «інституційна незалежність», «інституційна спроможність» та «ефективність діяльності». З позицій конституційного права ці поняття мають різну правову природу та різні критерії оцінювання. У зв'язку з цим більш чітке визначення їх співвідношення дозволило б уникнути певного змішування конституційно-правових та управлінських характеристик діяльності Національного банку України.

По-друге, у другому розділі значну увагу приділено дослідженню функцій, повноважень та організаційної структури НБУ. Водночас окремі запропоновані зміни до Закону України «Про Національний банк України», спрямовані на посилення гарантій незалежності НБУ, викладені переважно на концептуальному рівні. Дисертація лише виграла б, якби авторка більш детально проаналізувала можливі юридичні наслідки реалізації запропонованих законодавчих змін, зокрема їх вплив на баланс між незалежністю центрального банку та конституційним принципом підзвітності органів державної влади, а також співвідношення повноважень Національного банку України, Верховної Ради України та Президента України.

По – третє, у підрозділі, присвяченому конституційно-правовій регламентації інституційної незалежності НБУ, авторка обґрунтовує доцільність уточнення статті 99 Конституції України шляхом закріплення гарантій інституційної незалежності НБУ. Проте в дисертації недостатньо аргументовано, чому саме конституційний рівень регулювання є оптимальним способом вирішення окресленої проблеми. Дискусійним залишається питання, чи не можуть відповідні гарантії бути забезпечені шляхом удосконалення Закону України «Про Національний банк України» без внесення змін до Конституції України. Більш детальний аналіз критеріїв конституціоналізації статусу центрального банку посилив би аргументацію авторської позиції.

У дисертації широко використано європейський досвід забезпечення незалежності центральних банків, що є безперечною перевагою роботи. Разом із тим окремі порівняльно-правові положення мають узагальнений характер. Доцільним видається більш детальний аналіз практики окремих держав-членів ЄС, насамперед тих, конституційні моделі яких є найбільш близькими до української. Це дозволило б ще більше посилити практичну цінність сформульованих рекомендацій щодо вдосконалення національного законодавства.

Висловлені зауваження мають переважно дискусійний характер, не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації та можуть бути використані авторкою під час подальших наукових досліджень.

Загальна оцінка дисертаційного дослідження та його відповідність встановленим вимогам. Дисертаційне дослідження Романюк Ганни Олегівни «Інституційна незалежність Національного банку України в процесі європейської інтеграції: конституційно-правовий аспект» є завершеною самостійною

кваліфікаційною науковою працею, у якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що мають істотне значення для розвитку науки конституційного права та вдосконалення конституційно-правового регулювання діяльності НБУ в умовах європейської інтеграції.

Дисертація характеризується логічною структурою, належним рівнем методологічного забезпечення, достатньою науковою новизною, внутрішньою цілісністю, обґрунтованістю висновків і практичною спрямованістю сформульованих рекомендацій. Основні положення дослідження пройшли належну апробацію, відображені у фахових наукових публікаціях та відповідають темі дисертаційної роботи.

Дисертаційна робота Романюк Ганни Олегівни відповідає спеціальності 081 «Право», вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а також Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами), а її авторка Романюк Ганни Олегівни заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

**Завідувач кафедри конституційного права
навчально-наукового інституту права
та психології Національної академії
внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент**

Катерина СЬОХ

